

Vážené paní náměstkyně, vážení páni náměstci, vážení hejtmani, vážené starostky a starostové, vážení hosté,

takto vzácných příležitostí, kdy se sejde v jeden okamžik opravdu reprezentativní shromáždění osobností, kterým nejenom leží na srdci péče o naše kulturní dědictví, kteří navíc konkrétními aktivitami ovlivňují tuto péči, ať už z pozic praktických, metodických i úředních a to dokonce se zastoupením té nejvyšší úrovně, není příliš. Dokonce tato příležitost je jediná.

Jsme –li nyní pospolu my, kteří chápeme mimořádný význam kulturního dědictví není zapotřebí, abychom se vzájemně ujišťovali o tom, že se jedná o bohatství opravdu jedinečné, unikátní a hlavně nenahraditelné pro náš současný a zejména budoucí život.

Všichni také víme, že péče o naše památky je tématem složitým a úkolem nelehkým. A proto mi dovoluji, aby v souvislosti s dnešním slavnostním shromážděním připomněl některé aktuální neuralgické body, provázející současnou péči o naše památky.

Rád bych se stručně dotknul důležitých témat, souvisejících s ekonomikou a kvalitou péče.

Financování památek – ano jedná se již o evergreen – promiňte, ale zdůrazňovat potřebu vyšší participace státu na financování obnovy a ožívování kulturního dědictví je stále zapotřebí. Jde totiž nejen o nutnost reagovat na skutečné potřeby pro udržitelnost samotných památek, ale též o sice známý, ale v praxi stále opomíjený a přitom celospolečensky mimořádně významný multiplikační efekt. Určitě není žádným tajemstvím, že systém péče o památky je obecně podfinancovaný, v péči o ty nejvyšší hodnoty tedy o Národní kulturní památky navíc nejen podfinancovaný, ale zároveň nevyvážený a koncepčně stále nedotažený s velkými rezervami při garantování kvality a prosazování šetrných přístupů. Na tom nic nezmění ani několik vybraných a jistě záslužných aktivit, využívající evropských dotačních fondů, nenahraditelných hlavně v případech záchrany rozsáhlých a těžce poškozených památkových areálů, kdy je zapotřebí najednou velkého objemu finančních prostředků. Ale i zde je a bylo by co napravit.

ČNK ICOMOS se připojuje ke všem, tedy i k aktivitě Sdružení historických měst Čech, Moravy a Slezska – kteří upozorňují na tuto situaci a s velmi fundovaným věcným zdůvodněním na základě znalosti praxe apelují na zlepšení situace v této oblasti. Je to apel na ministerstva i vládu ČR.

Kromě toho, zda vyčleňujeme dostatek finančních objemů na obnovu památek se také ale vždy musíme ptát na úroveň zhodnocení vynaložených prostředků. Tuto úroveň určují tři vzájemně provázené a velmi významné pojmy, jimiž jsou: **HOSPODÁRNOST, EFEKTIVITA a KVALITA**. Určitě budu pro mnohé nosit dříví do lesa, omlouvám se Vám, ale odsud z tohoto místa je vše dobře slyšet. Hospodárnost představuje spořivost, nebo také šetrnost, snahu věci dělat úsporně, usilovat o minimalizaci zdrojů. Efektivita bývá definována jako minimalizace nákladů s docílením maximalizace užítku. Efektivita, tedy užitek je proto logicky podmíněna kvalitou. A kvalita vynaložených prostředků je pevně spojena s **ODBORNOSTÍ**. V našem případě je tedy konkrétně hospodárnost a efektivita vynakládaných prostředků podmíněna speciální kvalifikovaností všech významných aktérů péče o památky – projektantů, památkářů, stavebních firem, řemeslníků, restaurátorů, ale i investorů, správců, ekonomů, řídicích pracovníků apod. Chybí-li odbornost, nemůže být docílena ani efektivita, protože nevzniká kvalita. V situaci kdy chybí kvalita je zřejmé, že jde o mrhání prostředky a tedy vynakládání prostředků není uvážlivé a zodpovědné.

V procesu péče o památky je sledování těchto tří aspektů a jejich vyváženosti mimořádně důležité, zejména jsou-li využívány na financování veřejné prostředky. Otevřeně se řadu let kritizuje praxe s uplatňováním systému výběrových řízení podle nejnižší ceny – který nejenže rozhodně není v souladu s obecnými požadavky na hospodárnost a efektivitu, ale pro památky je v mnoha případech přímo zničitelný. Výběr podle nejnižší ceny bez silného důrazu na kvalifikaci uchazečů, bez možnosti zohlednit jejich schopnosti kvalitně a efektivně splnit zadání je ve skutečnosti nezodpovědným nakládáním s veřejnými zdroji. Nejnižší cena bez zřetelného vymezení odbornosti je cestou k nekvalitě. Nejnižší cena je zaklínadlem pro omluvu netrvanlivého výsledku a poruch. Nejnižší cena je mnohdy maskování pasivity a alibismu. Nejnižší cena generuje potřebu dalších nákladů na opravy odbyté práce. Praxe zadávání veřejných zakázek v oblasti péče o památky pouze podle nejnižší ceny ve výsledku nejenže nikdy nemůže přinášet kvalitu, ale naopak, vždy představuje i vážné ohrožení hodnot.

Jak jsem již zmiňoval, s kvalitou souvisí prvořadě vždy odbornost. Právě odbornost je zárukou kvality. V dnešní době se intenzivně rozvíjí moderní stavebnictví, hledající cestu pro urychlení výstavby a eliminaci závislosti výstavby na klimatických podmínkách. To je samozřejmě v pořádku. Zapomíná se však, že moderní technologie nelze mechanicky, neuváženě přenášet do oblasti péče o památky. Je zapotřebí velmi důrazně připomenout, že i dnes převažující část kulturních památek (respektive historického stavebního fondu), pomineme-li inženýrské stavby 20. století a památky moderní architektury, vznikla a byla po staletí transformována s použitím stále týchž tradičních stavebních postupů a materiálů – tedy v tradičním stavebním systému. V oboru je obecně známo, že památky je zapotřebí opravovat prvořadě těmi materiály a technologiemi, kterými vznikaly. Uchování schopnosti práce v tradičním stavebním systému a zachování bohatství zděděného řemeslného umu je tedy velmi důležité. Nejedná se o nějakou libůstku, kterou prosazuje úzká skupina bláhových staromilců. Jedná se o nutný předpoklad pro zajištění zodpovědné péče o zděděné kulturní statky. To zdůrazňoval již před sto lety jeden ze zakladatelů moderní památkové péče, Max Dvořák, jehož slova cituji: „*Kde vznikne ze špatného stavu staré stavby nebo z praktických důvodů nutnost podstoupit práce, které se dotknou podstaty a formy památky, musí se bezpodmínečně vyžádat odborná rada. Je však omylem, když se předpokládá, že tuto radu může udělit libovolný stavitel nebo architekt, nebo že užití starých stavebních forem samo postačí k pověření nějakého architekta jako způsobilého odborníka*“. Připomenout bychom mohli slova dalších autorit evropské památkové péče, jako například rakouské osobnosti Hanse Sedlmayera, nebo klasika české památkové péče Břetislava Štorma v 50 letech 20. století. Projektant, který vymýšlí a firma, která montuje benzinové pumpy, staví obchodní domy a hotely či buduje dálnice, může jen velmi těžko kvalitně zvládnout sofistikované opravy a rekonstrukční práce v principech tradiční technologie. Řemeslník, obíjející každý den panelovou fasádu polystyrénem těžko může opravovat vzácné středověké omítky – stejně tak jako praktický lékař nebo specialista na orthopédii asi nemůže zvládnout operaci mozku, nebo oční lékař transplantaci srdce. Nejde tedy o obecnou širší odbornost, ale o respektování specializace, tak jako je to například v medicíně. Nedostatečné zohlednění speciální kvalifikace přineslo v posledních letech účast subjektů nepoučených, v oboru nedostatečně orientovaných. Jsme znovu svědky diletantismu. Jsme znovu svědky aplikace nevhodných technických řešení vedoucích k poškozování památek nadměrnými zásahy. Znovu se například vrací používání v minulosti tolikrát zavržených betonářských praktik apod. V důsledku přílišné liberalizace při výběru koncepčních i realizačních subjektů dochází k útlumu odbornosti a k její diskriminaci. Jsme v začarovaném kruhu, neboť není-li dostatečná poptávka po odbornosti, ta postupně degeneruje a zanikne jako nepotřebná

věc převálcována nepoučeností a soudobými stavebními stereotypy. Vracíme se po spirále do stereotypů doby socialismu, kdy vládlo oboru velké stavebnictví. To je ale velmi skličující poznání. Nezapomínejme, že se zánikem řemesel a řady speciálních pozoruhodných tradičních lidských dovedností zároveň dochází i k maření tvůrčí iniciativy, ke ztrátě pocitu hrdosti za zvládnutí atypického úkolu, náročnější práce, k útlumu občanské angažovanosti ve prospěch zachování hodnot a kvalitního životního prostředí.

Určitě nejsem sám, kdo je velmi vděčný paní ministryni Šlechtové, že se s takovou vervou pustila do nápravy zákona o veřejných zakázkách. Držíme Vám v tom palce paní ministryně a doufáme, že snad nový zákon přinese výrazné zlepšení situace. Je nám jasné, že ještě bohužel není zralá doba na vytváření úzce speciálních autorizací pro ty profese, které se účastní procesu obnovy, byť by to bylo velmi užitečné. Pozitivní vzory bychom v zahraničí bezesporu našli. Přesto Český národní komitét ICOMOS vznáší již nyní silný apel nejen k Ministerstvu pro místní rozvoj, ale i k Ministerstvu kultury a v neposlední řadě přímo k Národnímu památkovému ústavu, aby v případě veřejných zakázek, dotýkajících se památek, byla vždy povinně stanovena přísnější kritéria pro výběr uchazečů všech profesí. Taková, která by vyžadovala – a explicitně zcela bez výhrad pro památky nejvyšší hodnoty, pro soubor Národních kulturních památek – splnění opravdu velmi přísných speciálních odborných kvalifikačních nároků. Pokud tuto věc opomeneme a naléhavou potřebu odpovídající řádné kvalifikace nezohledníme, budeme za pár let překvapeni velmi negativními důsledky: značným rozsahem kulturních ztrát na památkovém fondu a jeho celkovou banalizací. Opakovaně zdůrazňujeme, že iniciovat a setrvale usilovat o změnu zadávacích podmínek ve prospěch památek by měl především Národní památkový ústav, který však na tuto roli zcela rezignoval, což velmi nepříznivě ovlivňuje již nyní úroveň péče o jemu svěřený a mimořádně vzácný majetek.

Vážené dámy a pánové,

dovolte mi závěrem, abych konstatoval, že Český národní komitét ICOMOS oceňuje záslužnou činnost Sdružení historických měst Čech, Moravy a Slezska. Velmi si vážíme zájmu pana předsedy Libora Honzárka o bližší konkrétní spolupráci. Příslibem jsou plány na bližší spolupráci se Sdružením i s řadou krásných historických měst, jako například s Žatcem, Úštěkem, Chebem. Deklaruji zájem Českého národního komitétu ICOMOS být k užítku našim historickým městům a vesnicím. Udělejme vše pro širší dosah sdělení, které nám kulturní odkaz nabízí i pro skutečně poučený a citlivější přístup při jejich záchraně a regeneraci.

Český národní komitét ICOMOS blahopřeje oceněným historickým městům

Projev prof. Václava Girsy, prezidenta ČNK ICOMOS, jehož mírně zkrácená verze byla přednesena dne 19. dubna 2016 ve Španělském sále Pražského hradu při slavnostním setkání u příležitosti Mezinárodního dne památek a sídel a udělení Ceny za nejlepší přípravu a realizaci Programu regenerace městských památkových rezervací a zón za rok 2015.